

Pražák, Richard

[Hrabětová, I. Erbovní pověsti Bartoloměje Paprockého z Hlohol]

Opera Slavica. 1993, vol. 3, iss. 1, pp. 59-61

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116323>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Hrabětová, I.: Erbovní pověsti Bartoloměje Paprockého z Hlohov, Brno 1992, 168 s.

Brněnská Masarykova univerzita vydala jako 292. svazek Spisů filozofické fakulty dílo Ireny Hrabětové *Erbovní pověsti Bartoloměje Paprockého z Hlohov* (Brno 1992, 168 stran). Autorka si zvolila aktuální vědecké téma, neboť současné bádání se znovu obrací k historickým pověstem jako k důležitému zdroji historického poznání. Při jejich rozboru v nich nacházíme také odraz soudobého myšlení, historického vědomí a povědomí a také mentality, a tím se někdejší oblast pozitivistického výzkumu konce 19. či počátku 20. století (F. Menšík, A. Sedláček aj.) neobyčejně rozšiřuje a napomáhá významně komplexnímu historickému poznání, jež je nemyslitelné při tomto tématu také bez nových poznatků loiterárněvědných a folkloristických. V tomto směru je třeba kladně ocenit první teoretickou kapitulu práce Ireny Hrabětové nazvanou *Východiska*. Autorka zde seznamuje čtenáře s historickým dílem Paprockého a obecnou problematikou pověstí i erbovních pověstí a kromě toho zde vytyčuje i cíle a metody své práce. Pokouší se tu se zdarem o vymezení typologie erbovních pověstí (rozeznává typ obecný, historický a novelistický) a při jejich budoucím výzkumu právem spatřuje možnosti dalšího pokroku bádání především v mezioborové spolupráci.

Jádrem celé práce Ireny Hrabětové je druhá kapitola *Erbovní pověsti ve spisech Paprockého a jejich genetický rozbor*. Autorka tu rozebírá

108 erbovních pověstí, počítaje erbem pánů z Pernštejna (Zubří hlava s houžví), pánů z Ludanic (Husa) a pánů z Hradce a z Rožmberka (Růže), přes erb pánů z Valdštejna (Čtyři lvi), pánů z Vejtmile (Žernov), pánů z Boskovic (Hřeben) či Hořící srdce Bitovských z Bitova, Šachované křídlo Kapliřů až po Šachovníci mšsta Klatovy a Dvojocasý lev českého království.

Autorka se pokusila zjistit, zda se tyto pověsti nebo jejich motivy vyskytují ve starších (polských) Paprockého spisech a odkud odjinud je Paprocký převzal, ať již šlo o předcházející produkci českou (Hájek z Libočaj aj.) či polskou (Dlugosz aj.) anebo jiné prameny. Vyzbrojena dokonalou znalostí českých i polských spisů Paprockého prostudovala Hrabětová i veškerou předchozí českou a polskou produkci, jež mohla mít vztah k otázce erbovních pověstí a z níž mohl Paprocký čerpat. Je přirozené, že poměrně úplnou heuristikou mohla autorka provést především u pramenů historiografických, kdežto u dalšího typu děl beletristického či věcnějšího rázu si naprostou úplnost zkoumání stanovit nemohla. Jen výjimečně mohla ověřovat Paprockého údaje o původu pověstí z ústní tradice - to by byl spíše úkol pro školného a vysoce specializovaného folkloristu. Svůj stěžejní úkol prostudovat prameny erbovních pověstí v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohov z hlediska geneze těchto pověstí splnila však Irena Hrabětová s neobyčejnou

akribii a svědomitosti.

Hlavním přínosem práce je shromáždění všech erbovnických pověstí, které jsou v Paprockého spisech zahrnuty. Vznikl tak soubor 108 pověstí, zachycených v regestech ve znění v českých spisech Paprockého. Dolněním údajů o jejich genezi, o podílu Paprockého na jejich tvorbě a zpracování, jakož i konfrontací s názory starší literatury vznikly monografické studie o jednotlivých erbovnických pověstech. Tyto kapitoly samy o sobě představují nepochybný přínos. Zároveň jsou však východisky pro další bádání, jak o jednotlivých pověstech, tak i o erbovnických pověstech jako o historickém prameni i žánrově formě. Některé souhrnné závěry tohoto typu obsahuje třetí kapitola práce Ireny Hrabětové. Jak již bylo výše naznačeno, zajímavý je především přehled pramenů pověstí, z nichž Paprocký pro své spisy čerpal. Patří k nim pozantek, že téměř třetinu pověstí převzal Paprocký ze svých starších spisů, a také vysvětlení, proč tyto pověsti přejímal. Z nich je objeven především zjištění společných česko-polských tradic, vztahujících se k nejstarším dějinám. Zjištění důvodů, proč Paprocký do svých historických spisů pověsti zařazoval, je dalším přínosem práce. Tyto důvody svědčí o mentalitě společnosti v době Paprockého a napovídají o úrovni historického povědomí té doby. A konečně zjištění metod Paprockého při prezentaci pověstí, určení jeho podílu na této tvorbě, umožňuje nahlédnout hlouběji do způsobu práce humanistické historiografie. Spolu s typologickým rozčleněním erbovnických pověstí

je tak určitým východiskem pro nové hodnocení nejen Paprockého z Hlohov, ale i dalších humanistických autorů.

Základní druhé kapitole práce Ireny Hrabětové, v níž osvětluje genezi erbovnických pověstí v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohov, možno kriticky vytknout snad až upřílišněné lpění na problematice česko-polských souvislostí, jež je přirozené základní a nosnou osou její práce, misty by ovšem některé otázky přece jen vyžadovaly širší srovnávací pohled. Piše-li autorka např. o hypotézách o původu Rožmberků od římských Ursiniů, jež sahají svými počátky do 15. století (viz str. 27), měla by si uvědomit, že odvozování původu významných rodů ze starověkého Říma se stalo v tomto období určitou humanistickou módou, a že se s ním setkáváme v širším střeoevropském kontextu častěji. Možno tu poukázat např. na uherský rod pánů z Veglie, kteří přišli do Uher z Itálie na sklonku 12. století a teprve koncem 15. století začali odvozovat svůj původ od římských Frankopánů a přijali dokonce i jejich jméno, jak je to uvedeno i v darovací listině krále Matyáše Korvína, sepsané Janem Thuróczyem v roce 1488 (viz R. Pražák, *Legendy a kroniky koruny uherské*, Praha 1988, str. 302). Také při výkladu erbovní pověsti Bartoloměje Paprockého z Hlohov týkající se pánů z Ludanic se Hrabětová spokojuje odkazem na polský původ této pověsti u Paprockého na základě známého příběhu o husácích na římském Kapitolu a nevěnuje pozornost jinému a novějšímu výkladu Jana Skutila. Skutil poukazuje na

uherské souvislosti erbu tohoto rodu, který také přišel na Moravu z Uher. V tomto směru je chybou, že autorka právě klíčovou poznámku Paprockého o příchodu Ludanicých na Moravu z Uher ponechává bez povšimnutí.

Přes tyto drobné připomínky je třeba si uvědomit neobyčejnou složitost otázky původu erbovnických pověstí, která není v odborné literatuře dosud dostatečně osvětlena a jejíž prozkoumání v česko-polském kontextu v souvislosti s erbovními pověstmi Bartoloměje Paprockého z Hlohov zůstane velkou zásluhou Ireny Hrabětové. Ve třetí kapitole své práce, v závěrečných zaměřených na původ a prameny erbovnických pověstí, charakteristiku Paprockého tvorby, týkající se těchto pověstí i dalších možnosti zkoumání erbovnických pověstí, zdůrazňuje autorka, že Paprockého tvorba, pokud jde o erbovní pověsti, je jedinečným pramenem kulturních dějin, neboť tyto pověsti odrážejí historické vědomí i povědomí a představy stavovské společnosti a jsou cenné i pro poznání společenských mentalit. Hrabětová naprosto správně podotýká, že bude nutno blíže zkoumat původ a migraci jednotlivých pověstí, a to v širším srovnávacím kontextu než pouze česko-polském. Uvědomuje si nutnost komplexního přístupu ke zkoumané problematice, jež bude vyžadovat spolupráci historiků (a to obecných historiků i heraldiků), literárních historiků i folkloristů. Z této spolupráce vyplyne i souvislost erbovnických pověstí s různými literárními žánry, a také vzájemný vztah šlechtického a lidového pro-

středí v procesu vytváření i historické modifikace jednotlivých pověstí. Spojovat autentičnost historických pověstí pouze s lidovým prostředím byla do určité míry jednostranná představa romantické vědy 19. století, jež musila být dalším badáním zejména v případech erbovnických pověstí korigována, i když celá otázka je značně komplikovanější a problematika tzv. šlechtického folklóru, rozpracovaná nejvíce právě v polské vědě, by si zasloužila právem jistou pozornost také u nás.

K neobyčejně hodnotné a precizně zpracované knize Ireny Hrabětové možno připojit již jen několik nepodstatných připomínek. Za sporný pokládám přes blahovolný přístup našich jazykovečků a rozšíření tohoto usu mezi našimi folkloristy výraz "pověstní tvorba" na místo dle mého soudu správnějšího "tvorba pověstí". Snad jenom omylem je uváděn na str. 38 známý uherský humanistický historik Mikuláš Oláh pod jménem Olai a z drobnějších faktických připomínek možno uvést ještě zbytečně užiti latinských místních názvů tam, kde máme již k dispozici názvy novější (např. užiti latinského názvu Lugdunum pro francouzské město Lyon na str. 42).

Celkově možno ovšem uzavřít, že kniha Ireny Hrabětové *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohov* zaplňuje citelnou mezeru v naší odborné literatuře a znamená nepochybný přínos naší historiografie ke studiu závažné problematiky erbovnických pověstí.

Richard Pražák

